

Grafik Tasarımda Deneysellik ve Özgün Baskı Teknikleri

Merve Ersan^{1*}, Oğuzhan Aras²

¹Grafik Tasarım / Sanat ve Tasarım Fakültesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye

²Grafik Tasarım / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye

*(merve.ersan@hbv.edu.tr)

Özet – Grafik tasarım, birçok farklı teknik ve yöntemle yapılabilecek bir tasarım alanıdır. Bu teknikler arasında, özellikle son yıllarda, deneysellik ön plana çıkmıştır. Deneysellik, grafik tasarımın sınırlarını zorlayarak yeni ve özgün tasarımlar ortaya çıkarmayı hedefleyen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın en önemli yansımalarından birisi de baskı tekniklerinin deneysel kullanımınıdır. Deneysel baskı teknikleri, geleneksel baskı yöntemlerinden farklı olarak alternatif materyaller ve süreçlerin kullanımıyla şaşırtıcı ve özgün sonuçlar elde etmeyi amaçlar. 20. Yüzyılın başlarında Stanley William Hayter, dönemin baskı sanatlarında var olan standart ve tekdüze çalışmaların dışına çıkmış, düşüncesi ve eğitim sistemi ile farklılık yaratacak bir atölye kurmuştur. Hayter'in atölye felsefesi temelde deneyselliğe odaklanmış, sanatçıların farklı teknikler deneyimlemesi, kalıplaşmış düşüncenin aksine yeni fikirler oluşturulması gerektiğini savunmuştur. Hayter'in bu yeni yaklaşımı sanatçılara ilham kaynağı olmuş ve tekniğin gereklilikleri ile sınırlı kalınmayıp sanatçının deneyimlerinden yararlanılabileceğini göstermiştir. Bu çalışmada baskın özgün baskı tekniklerinin deneysel yaklaşımlar ile kullanımının grafik tasarıma katkısı amaçlı örnekleme ile seçilen grafik tasarım ürünleri üzerinden incelenmiştir. İncelenen çalışmalarda, kullanıcıya sunulan grafik ürünleri farklılaştıran unsurların, onların oluşum aşamaları olduğu görülmektedir. Grafik ürünlerin oluşumunda kullanılan yöntem, o üenin dili olmakta, özgün baskı teknikleri ile yapılan deneysel tasarımlar bu görsel dili zenginleştirmektedir. Bir ürün etiketinde tercih edilen deneysel baskı süreci, tüketicide bu ürünün diğerlerinden daha farklı ve değerli olduğu izlenimini uyandırmakta, bu ürünü tercih etmesi durumunda ayrıcalıklı olduğuna dair bir his oluşturabilmektedir. Sonuç olarak grafik tasarım ürünlerini özel ve nitelikli kılan unsurlar arasında üretim süreci ve yöntemleri de yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler – Baskıresim, Geleneksel Baskı, Özgün Baskı, Baskı Teknikleri, Deneysellik.

I. GİRİŞ

İnsanlık var olduğu andan itibaren kendini ifade etme ve anlatma amacı içerisinde olmuştur. Bunun ilk örnekleri mağara duvarlarındaki resimlerdir. Şüphesiz, zaman içinde mağara duvarlarındaki resimlerden daha fazlasına ihtiyaç duyulmuştur. M.Ö. 4000 yıllarda yazının icadıyla ifade eylemi farklılaşmış, bilgilerin kalıcı olması ve sonraki dönemlere aktarılması için ortam oluşmuştur. Bu gelişmeler sonrasında yazılı bilgilerin ve görsellerin yayılması ve aktarılması için çoğaltma işlemi devreye girmiştir. İhtiyaçtan doğan bu süreç zaman içinde sanatsal bir faaliyete dönüşmüştür. Bu dönüşüm ile sanatçılar nitelikli eserler ortaya koymak için uygun yöntem ve teknikler

geliştirmişlerdir. Bu teknikler temel olarak çukur baskı, yüksek baskı ve düz baskı olmuştur. Bu tekniklerin kendi içinde de farklı özellikleri olan gravür baskı, ağaç baskı, linol baskı, serigrafik baskı gibi türleri bulunmaktadır.

Sanat daima ifade özgürlüğü olarak görülmüştür. Sanatçılar duygu ve düşüncelerini eserlerine yansıtarak ve onları izleyici ile buluşturarak sürekli bir etkileşim içinde olmuşlardır. Yaşadıkları dönemin akımlarından etkilenmiş ya da çağı etkileyecek akımlar yaratarak sanata yön vermişlerdir. Baskı sanatları da zamanın teknolojisi ve ihtiyaçları doğrultusunda bir kimlik edinmiştir. İhtiyaçlar doğrultusunda sanatçılar bir takım malzemeleri sanatlarını icra etmek için kullanmış,

sanat görüşlerini eserlerine yansıtmak için farklı teknikler geliştirmiş, çevrelerindeki materyallerden en iyi verimi alabilmek için yaratıcı denemeler yapmışlardır.

Yaşam, kişiye her an tecrübe kazandırmakta; yapılan her iş, eylem, olgu bireylere bilgi ve deneyim olarak dönmektedir. Kültür, ekonomi, ticaret, sanat gibi alanlarda faaliyet gösteren her birey edinimleri sonucunda deneysel süreçleri kullanır. Sanat ve tasarım faaliyetleri de deneyselliğe açık alanlar olarak bilinmektedir. Sanatçı ve tasarımcılar eğitimleri, bilgileri ve tecrübeleri neticesinde yeni bir eser yaratmak için sıklıkla deneyselliğe başvurmaktadır.

II. GELENEKSEL BASKI SANATININ TARİHİ ve TEKNİKLERİ

Geleneksel baskı sanatının Sümerler döneminde ortaya çıktığı ve o dönemde gelişmeye başladığı bilinmektedir. Tarikteki bilinen ilk baskı örneği Sümerlerin silindir mühürleri oyarak elde ettikleri ürünü kil üzerine aktarmaları ile ortaya çıkmıştır [1]. Kitapları, sanat eserlerini ve yazılı bilgilerini çoğaltma işlemlerinde kullanılan özgün baskı sanatı, birden fazla tekniği içinde barındıran bir sanat dalı olarak görülmektedir. Tam bir tarih belirtmek zor olsa da günümüz özgün baskı sanatının Çin'de MS. 105 yıllarında kâğıdın bulunması neticesinde, kâğıtlara yapılan işlemler sonucu elde edildiği söylenebilir [2].

Sanatçı sanatını icra ederken farklı yöntem ve teknikler kullanır. Özgün baskı bu yöntem ve tekniklerden biridir. Sanatçının hazırlamış olduğu tasarımları, seçtiği yönteme göre özel olarak hazırlanmış baskı materyalleri kullanarak, bir tasarım kaygısı içinde aktarması işlemine özgün baskı resim sanatı denmektedir. Bir yüzeye aktarımda baskı kalıbı ve malzeme özelliği değişse de, baskı makinesi farklılaşsa da yapılan işlem çoğaltmadır [3]. Kendine ait, diğerlerinden farklı özelliklere sahip olarak tanımlanan özgün kelimesi, herhangi bir imgeyi aktarım yoluyla çoğaltma işlemine verilen baskı kelimesi ile birlikte kullanılarak sanat etkinliği bağlamında ifade edildiğinde özgün baskı teknikleri olarak tanımlamak mümkündür. [4]. Baskı sanatı tarih içinde kültürlerden, yaşamlardan, geleneklerden etkilenecek sürekli değişim ve gelişim içerisinde olmuştur. Mevcut sanatsal çalışmaların içerisinde yer alarak, sanatçıların deneysel icralarında kendisine mutlak bir yer vererek, sanat üretiminde

var olmayı sürdürmektedir. Geleneksel yöntemlerin denemeleri sonucunda çukur baskı, tümsek baskı ve düz baskı olarak üç temel baskı türü oluşmuştur. Çukur baskı ve tümsek baskı günümüzde hala özgün baskı tekniklerindeki yerini korumaya devam etmektedir. Düz baskı sanatçıların geliştirdiği teknikler sonucu ve teknolojinin yardımıyla günümüz seri üretim baskısında kullanılan ve en çok tercih edilen sistem olarak kullanılmaktadır.

Baskı sanatının ülkemize gelişi 18. Yüzyılda Osmanlı Hanedanlığı zamanında gerçekleşmiştir. Saray yönetiminde görevli Macar asıllı bir devşirme olan İbrahim Müteferrika icra ettiği vazifeler sonucunda Osmanlı tarihinin önemli bir ismi ve aydını olmuştur. Müteferrika aynı zamanda Türk topraklarında ilk matbaayı kuran ve yayın basan isimdir. 1719 tarihinde kurmayı düşündüğü basımevinin hazırlıklarına başlamıştır. Ahşap ve bakırdan yaptığı kalıplar ile Marmara haritasının basımını gerçekleştirmiştir. Müteferrika'nın kurduğu basımevi 1729-1742 yılları arasında faaliyetine devam etmiştir. Bu süre zarfında 17 kitap basmıştır. Kitap baskılarında bakır ve ahşap kalıpları kullanmıştır. 1745 yılında vefatı sonrası basımevi faaliyetleri aksamış ve sekteye uğramıştır. 1755 yılından 1794 yılına kadar, basımevinin görevini üstlenen II. İbrahim Efendi ve Ahmet Efendi de pek çok eser basmıştır [5].

En eski baskı tekniklerinden olan yüksek baskı, yüksek baskı alanı oluşturmak amacıyla baskı alanı dışında kalan yerlerin alçaltılmasıyla gerçekleşen bir tekniktir. Bu teknik için uygun olan baskı malzemeleri ağaç, muşamba, linolyum gibi yüzeyi sert ama işlenebilen materyallerdir. Basılmak istenen görüntünün baskı malzemesi üzerine aktarıldıktan sonra harici bölgeler alçaltılır. Baskı malzemesinde yüksek kalan bölgeler merdane ile boyanır ve görüntü kağıda aktarılır. Baskı malzemesindeki görüntünün kağıda aktarılması için baskı uygulayacak pres sistemler ya da pürüzsüz oval cisimler el yardımı ile bastırılarak uygulanabilmektedir [2]. Bu tekniğin uygulandığı ağaç baskı, linol baskı ve tipo baskı gibi farklı çeşitleri bulunmaktadır.

Düz baskı tekniğinde diğer baskı yöntemlerinde uygulanan alçaklık veya yükseklik ilişkisi bulunmamaktadır. Günümüz ofset baskı tekniğinin atası kabul edilen litografi bir düz baskı tekniğidir. Taşbaskı olarak da bilinen bu yöntemde fiziksel bir işlemde ziyade kimyasal tepkimelerden yararlanılmaktadır. Bu teknik Alman Alois

Senefelder tarafından 1976 yılında bulunmuştur. Müzik notalarını daha ucuza basmak için bir arayışa giren Senefelder birkaç yıl süren denemeleri sonucunda bu tekniği ortaya çıkartmıştır [6].

Kireç taşının yapısı yağa karşı bir duyarlılık göstermektedir. Kireç taşının üzerine yağlı mürekkep ile alanlar oluşturulmaktadır. Bu tekniğin çalışma prensibi suyun ve yağın birbirini itmesidir.

Düz baskı tekniğine sahip bir başka çeşidi de elek baskıdır. Serigrafi olarak da bilinen bu tekniğin ilk örneklerine M.S. 5. yüzyılın başlarında Çin ve Japonya'da rastlanmıştır. Bu teknikte, tasarımcılar önceden hazırlanmış bir kalıp ile mürekkebi baskı yüzeyine aktararak bir baskı oluştururlar. Bu yöntemin temeli pozlama işlemine dayanmaktadır. Bir kasnak veya çerçeveye gözenekli yapıya sahip ipek kumaş gerilmektedir. Baskı tekniğinde, görüntünün kaç renk olması gerektiği durumuna göre asetat kağıtlara pozlanacak görüntüler çıkartılır. Asetat kağıdın buradaki işlevi ışık geçirgenliğidir. Sıralı işlemlerin ardından ipek kumaşın yüzeyine karanlık ortamda ışığa duyarlı bir emülsiyon maddesi sürülür ve kurutma işlemi yapılır. Kuruyan yüzeye asetat kağıtları sabitlenir ve ardından ışıklı masalarda pozlamaya bırakılır. Pozlama işleminde asetat kağıdında görüntünün bulunduğu bölgeler pozlanmayacak fakat diğer yerler pozlanacaktır. Görüntü bölgesi bu işlemin ardından geçirgen kalacaktır. Pozlama sonrasında su yardımı ile görüntüsü basılacak bölge temizlenir ve baskı masasına hazır hale getirilir. Basılacak yüzeye uygun serigrafi boyası elek içine yeteri kadar bırakılır ve ragle yardımı ile yüzeye aktarılır [7]. Serigrafi tekniği, tasarımcıların renkleri ve katmanları bir araya getirerek, zengin bir görsel anlatım sunmasına olanak tanır. Bu baskı yöntemi uzun uğraşı gerektirse de maliyeti düşük olması nedeniyle poşet, karton, tişört gibi düz yüzeylere sahip baskılama alanlarında günümüzde halen kullanımı devam etmektedir.

Baskı materyallerinin oyularak elde edilmesi sonucu oluşan boşluklara boyanın verilmesi işlemine dayanan baskı tekniğine çukur baskı denmektedir. Çukur baskının ortaya çıkışı oymaları kağıda ya da kumaşa aktarmak için boşluklara mürekkep doldurup baskılama işlemi yapan oymacılarıdır. On beşinci yüzyıl ortalarında Avrupa'da metal tabaklar kullanılarak kağıt üzerinde basılan ilk gravür baskılar olduğu bilinmektedir. Bakır levhalar üzerine iğne, ince uçlu bıçak, çivi gibi sert ve sicimler yardımıyla

görüntüler aktarılmaktadır. Oyma işlemi sonrasında mürekkep levha üstüne sürülür ve ardından düz bir şekilde silinir. Silinme işlemi bitiminde çukur yerler yani görüntüler hariç diğer kısımlar temiz kalacağından, ıslak kağıt üzerine pres sistemleri yardımıyla uygulanan teknik sonucunda baskı yüzeyine sadece görüntü aktarılacaktır. Bu teknik değişmeden günümüze kadar aktarılmıştır [8]. Gravür baskı olarak da bilinen bu teknikte baskı malzemesi olarak işlenmesi daha kolay olduğundan bakır ya da çinko levhalar tercih edilmektedir. İlk kullanıldığı çağlardan farklı olarak günümüzde daha kolay işlenmesi adına asit yöntemi kullanılmaktadır.

Ofset baskı grafik tasarım ürünlerinin basımında ve çoğaltımında tercih edilen baskı yöntemidir. Katalog, dergi, afiş gibi kağıt ürünlerinin basımında yüksek orandan ofset baskı kullanılmaktadır. Günümüzde maliyet ve zaman unsurları dikkate alındığında; afişlerden kitap kapaklarına, ambalajlardan etiketlere neredeyse tüm alanlarda tercih edilen yöntem genellikle ofset baskıdır. Üretimin hızı, maliyeti ve kalitesi gibi kriterlere bakıldığında ofset baskı en yaygın sistem olarak ifade edilmektedir [9]. Her ne kadar çağımızın gereklilikleri doğrultusunda seri üretim baskı sistemi tercih edilse dahi, özgün baskı tekniklerinin deneysel üretimler için vazgeçilmez bir konumu bulunmaktadır.

III. TASARIMDA DENEYSELLİK

Türk Dil Kurumu deneyselliği “deney ile ilgili olma durumu” şeklinde tanımlamaktadır. [10]. 17. yüzyılda filozof John Locke deneycilik kavramını felsefi olarak literatüre ekleyen isimdir. Locke bilginin kaynağının duyum olduğunu ifade etmiş, duyum için sürekli deneyim halinde olunması gerektiğini savunmuştur. Duyum ve idelerin deney dışında elde edilmesini olanaksız olduğunu savunmuştur. Deney, dünyaya gözümüzü açtığımız andan itibaren şahit olunan tüm duyum ve ideaların sonucu olarak ortaya çıkmaktadır [11].

“İnsan Anlığı Üzerine Bir Denem” yapıtının yazarı John Locke, deneyciliğin temellerini bu eser ile atmış, fikir düşüncesinin doğuştan var olup olmadığını eleştirel bir yaklaşım ile ifade etmiştir. Anlığın durumunu ve sınırını bilmek insanın yaklaşımlarında kavrama yeteneğini aşan şeyleri algılayarak kontrollü davranış sergilemesine olanak sağlamaktadır. Bilgi ve anlık durum analizi yapabilen insanlar bilinmezliğin sınırını görebilme

yetisine sahip olabilmektedir. Bu yeti onlara bilinmemeye durumlarında kendisi ve çevresi için dur noktasını belirlemede ve olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına engel olmaktadır [12].

Locke ve Hume'nın deneycilik felsefesi yaklaşımına bakıldığında bilgi salt bir şekilde var olamaz. Bilgi kazanımı için var olan şeyler üzerine duyumlar veya deneyimler sonucu elde edilen edinimler ve bunların sonucunda ortaya çıkan sezgisel tecrübe "bilgibilim" olarak adlandırılmaktadır [13]. Tanımlaması ve açıklaması yapılan deneycilik kavramı genel bir yaklaşım ile değerlendirildiğinde, bilginin insanın doğuştan sahip olduğu bir edinim olmadığı açığa çıkmaktadır. İnsan süreçleri duyum ve algılar ile deneyimlemekte, bunun sonucunda ortaya deneysellikten gelen bir olgu çıkmaktadır. Bu kısma kadar değerlendirilen deneyselliğin çıkışı ve ana konusu olan felsefi yaklaşımlardır. Deneysellik zaman içinde, insanın içinde olduğu her alana girmiş ve etkisini göstermiştir. Bu alanlardan biri de sanattır. 17. yüzyılda ortaya çıkmasından kısa bir süre sonra sanatçılar bu düşünce etkinliğini eserlerine yansıtmak için çalışmalar yapmışlardır. 17. yüzyıldan önceki tarihlerde çalışmalarında deneyciliğe rastlanan sanatçılar bu süreçte öncü nitelikte olmuşlardır. 15 ve 16. yüzyıllarda Rönesans, 17. yüzyılda Barok, 18. yüzyılda Neo-Klasizm, 19. yüzyılda Empresyonizm gibi sanat akımları tarih boyunca sanatı ve sanatçıları etkilemiş ve sonucunda çeşitli tarzlarda eserler ortaya çıkmıştır. İnsanın kendini anlatmasında etkili ifade biçimi olan resim, mağara duvarlarından günümüze kadar çeşitli akımlara bürünmüştür. Bu ifade biçimini etkileyen deneysellik, resim sanatını etkilediği gibi baskı sanatını da etkilemiştir.

Sanatçı, eseri ve sanat izleyicisi arasındaki bağ çeşitli akımlar ile yapılmış ve şekil bulmaya devam etmiştir. Bu dönemlerde baskı sanatı da sanatçıların yaklaşımları sayesinde farklı bir yere ulaşmış ve sanat izleyicisi ile merak uyandıran bir bağ kurmayı başarabilmiştir. Pablo Picasso. 20. yüzyılda eserleri ve düşünceleri ile sanat camiasını etkileyen öncü isimlerdendir. Baskı sanatında yaptığı alternatif çalışmalar zaman içinde onu deneyselliğe götürmüştür. Sanatçı eserlerinde birçok sanatçının kullandığı teknikleri kullanmayı deneyimlemiş ve isminden söz ettirecek eserler üretmiştir [14].

Picasso, Lucas Cranach tarafından yapılan Genç Bir Kadın Portresi eserini 1958 yılında linol baskı

tekniki ile yeniden yorumlamıştır. İlk etapta birkaç renkten oluşan kombinasyonlar denemiş olsada, çalışma Picasso tarafından (Şekil 1) beş farklı renge sahip linol parçalarının bir kağıt üzerinde birleşmesi ile tamamlanmıştır. Kübizmin öncülerinden Picasso, özgün baskıya olan ilgisini bu eser ile ortaya çıkarmıştır. Picasso gibi önemli sanatçılar sayesinde sanatı da giderek daha fazla önem kazanmıştır.

Şekil 1. Pablo Picasso, Genç Cranach'tan Sonra Bir Kadının Portresi, 1958, Yüksek Baskı.

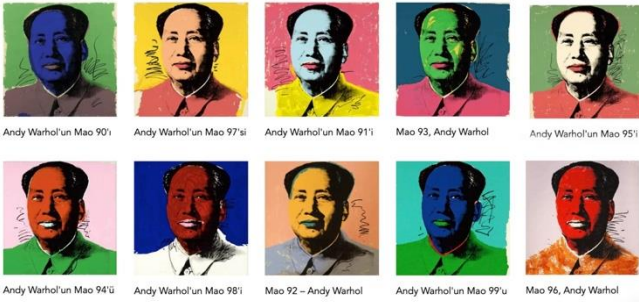
Katsushika Hokusai Japon Sanatının önemli isimlerindendir. Fuji Dağı'nın Otuz Altı Manzarası isimli serisinde yer alan ağaç baskı tekniği ile yapılmış "The Great Wave of Kanagawa" (Şekil 2) isimli eseri hem Japon sanatının hem de dünya sanatının en önemli ikonlarından biri haline gelmiştir. Eser, geleneksel Japon tahta baskı tekniği olarak bilinen "ukiyo-e" ile üretilmiş olup, tahta baskı sanatının zirvesini temsil etmektedir. Hokusai'nin, bu eserde farklı baskı katmanları kullanarak etkileyici ve karmaşık bir görsel oluşturması hem sanatsal açıdan hem de teknik anlamda bir başarı kabul edilmektedir.

Şekil 2. Katsushika Hokusai The Great Wave off Kanagawa, 1830-31, Yüksek Baskı (Ağaç Baskı).

https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:The_Great_Wave_off_Kanagawa.jpg

Ressam ve film yapımcısı Andy Warhol, seri üretim ürünlerini sanatında sıkça kullanmasına karşın geleneksel baskıya olan ilgisi sebebiyle bu alanda pek çok çalışma yapmıştır. Ünlü sanatçı Marliyn Monroe'nun portresini özgün baskı tekniğiyle yorumlayarak pop art akımının en ikonik örneklerinden birini veren Warhol, benzer bir görsel dil ile Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurucusu Mao Zedong'un portresini serigrafik baskı ile hayata geçirmiştir (Şekil 3). 10 farklı renk kombinasyonu ile tasarladığı portre serisi, Pop Art akımının geleneksel sanatın sıkıcı ve elitist doğasına karşı tepkisini vurgulamaktadır.

Şekil 3. Andy Warhol, Mao, 1972, Düz Baskı (Serigrafik Baskı). <https://georgetownframeshoppe.com/products/mao-publishers-proof-93>

Deneyisel baskı yöntemlerinden birisi de kolografidir. Kolografi kelimesi yapııştırma anlamına gelen yunanca bir kelime olan “colla” ve çizmek anlamındaki “graph” kelimelerinden türetilerek bir araya gelmiştir. Kolografi tekniğinin ilk ne zaman kullanıldığı konusunda kesin bir tarih bulunmamakla birlikte sanatçıların eserlerini yaratırken anlık olarak deneyisel çalışmalarının sonucu olarak ortaya çıktığı bilinmektedir [14].

“Kolografi: daha önce hazırlanan farklı malzemeli ve farklı dokulu parçalar, bir metal

plakaüzzerine gerek sabitlenerek gerek sabitlenmeden yerleştirilip bütünleştirilebilir. Parçalar bağımsız olursa her baskıda yer değiştirme özelliği gösterebilir; ayrıca farklı renk verilerek basılabilir. Bu parçaların yüzeyleri, gerekirse sertleşebilen bir vernikle sabitleştirilebilir; bundan sonra kazıma, oyma işlemleri yapılabilir. Diğer intaglio kalıpları gibi baskısı alınır” (Tüfekçi'den akt. Türk Kaya, 2001, s. 16).

Kolografi; baskı için uygun olabilecek malzemelerin aynı baskı yüzeyinde kullanılması ve sonucunda ortaya çıkan zengin yapısal özelliklerin yanı sıra, yüksek baskı ve çukur baskı tekniklerini bir arada barındırabilen deneysel bir baskı tekniğidir. Kolografi için diğer baskı tekniklerindeki gibi bir malzeme listesi ve aşama sıralaması vermek mümkün değildir. Yapıştırıcı malzemeler, tekstil ürünleri, oyma işlemleri, yükselti oluşturabilecek mukavva gibi her türlü baskı elemanları bu teknik için kullanılabilir [15]. Teknik özelliği sayesinde deneysel yaklaşımlara, sanat ve estetik anlamda yeni arayışlara kapı açmaya imkân sağlayabilmektedir.

20. Yüzyılın başlarında sanatçı Stanley William Hayter çalışmaları ve düşünceleri ile sanata farklı bir perspektiften bakmıştır. Dönemin baskı sanatlarında var olan standart ve tekdüze çalışmaların dışına çıkmış, düşüncesi ve eğitim sistemi ile farklılık yaratacak bir atölye kurmuştur. Paris'te 1930'lu yılların başında yaratıcı ve deneysel yaklaşımlar yapabilmek için kurduğu Atölye 17'nin (Atelier 17) felsefesi temelde deneyselliğe odaklanmış, sanatçıların farklı teknikler deneyimlemesi gerektiğini, kalıplaşmış düşüncenin aksine yeni fikirler oluşturulmasını savunmuştur. Hayter, uygulama ve deneyim ile öğrenme yolunu savunmuştur. Atölye 17, yıllar içinde birçok sanatçıya bu düşünce ile ev sahipliği yaparak deneyselliğin gelişmesinde etkin rol oynamıştır [16]. Atölye 17'nin açılış amacı sadece gravür baskılar için ortam yaratmak değil, deneysel çalışmalar ile ürünler ortaya koymak olmuştur. Atölyede sanatçıların çalışmaları sırasında yaratıcı ve özgün yönlerini kendi tarzları ile harmanlayarak, deneysel yaklaşımlar sergileyerek meraklı bir süreç başlatması için hazırlanan bir sistem yürütülmüştür. Atölye 17 sanatçıların özgür ifadelerini dile getirebildiği bir ortam olmuştur. Atölyede sanatçıların tecrübe ve yeteneklerini istedikleri şekilde kullanarak deneysel çalışmalar yapılmasına önem verilmiştir [17]. Hayter'in bu yeni yaklaşımı

sanatçılara ilham kaynağı olmuş ve baskı sanatlarında deneyselliği ortaya çıkarmıştır. Sanatçıları, gravür, litografi, ağaç baskı, linol, kuru kazı, ipek baskı gibi baskı sanatının ve tekniklerinin gerektirdiği standartların dışına itmiş ve özgün eserler yapabilmelerini sağlamıştır. Bu sayede tekniğin gerekliliklerinden değil sanatçının deyimlerinden yararlanılmıştır. Kısıtlamalardan ve standartlardan kurtulan baskı sanatı, özgünlüğüne kavuşmuş ve deneyselliği en üst seviyeye çıkarmak için büyük adımlar atılmıştır.

IV. GÜNÜMÜZ GRAFİK TASARIMDA ÖZGÜN BASKI TEKNİKLERİNİN DENEYSEL KULLANIMI

İçinde bulunduğumuz hız çağında çoğaltım tekniği olarak seri üretim sistemi hüküm sürse de, özgün baskı tekniklerinin deneysel üretimler için vazgeçilmez bir konumu bulunmaktadır. Bu teknikler, sanatçının kişisel dokunuşunu ve yaratıcılığını sergileme fırsatı sunarak; her baskı işlemi sırasında sanatçının özgün tarzını ifade etmesine olanak sağlar. Aynı zamanda özgün baskı tekniklerinin doğasında bulunan sınırlı sayıda üretim, her eserin nadir ve özel olmasını sağlar. Bu teknikler sanatçılar ve tasarımcılar için deneysel bir oyun alanı sunmanın yanı sıra, özgün baskı ile üretilmiş eserler, sanatın daha geniş bir izleyici kitleyle paylaşılmasını kolaylaştırarak sanatın demokratikleşmesine katkıda bulunmaktadır. Tasarımcılar, markalara değer kazandırmak ya da ürünü daha nitelikli hale getirebilme adına geleneksel baskı yöntemlerini tasarım süreçlerinin belirli noktalarında tercih etmektedirler. Dijital araçlar kullanılarak elden edilen öğeler yerine geleneksel yöntemler ile oluşturulan unsurları özgün baskı teknikleri ile oluşturmak grafik ürüne olan ilgiyi artırmakla birlikte, tasarımın akılda kalıcılığını da artırmaktadır.

Dominik Moret, “Kendini Harcamak” isimli tek kişilik bir oyunun afişinde (Şekil 4), dijital olarak oluşturduğu görsel üzerine serigrafi baskı tekniği kullanmıştır. Oyun, mermer fabrikasında bir işçinin hikayesini konu edinmektedir. Tasarımcı oyunun düşünce yapısı olan mükemmellik kavramı ile zıt bir ilişki kurarak afişte dairesel bir formu deforme etmiş; kusursuzluğu ve estetiği bir kusur haline dönüştürmüştür. Moret, sarı mermeri işçinin gözünden ele alarak aradığı düşüncenin mükemmel

olma durumunu ve bunu sorgulamayı tasarım fikri olarak inşa etmiştir.

Şekil 4. Oyun Afişi, Dijital ve Serigrafi Baskı.

https://www.behance.net/gallery/54612355/verschwend-dich?tracking_source=search_projects%7Cexperimental+printing

Kitap illüstrasyonları ve 2D animasyon alanında üretim yapan Aindri C, iklim değişikliği, bilim ve cinsiyet gibi konular üzerine çalışmaktadır. Sanatçı geleneksel yöntemler kullanarak modern ve organik biçimler elde etmekte, şarkılardan ilham alarak biyolojik materyallerden görseller oluşturmakta, deneysel üretim sürecinde doğal malzemeleri, kendi oluşturduğu şekiller ile kolaj birleştirmektedir. Şekil 5’da sanatçının Topsy ve Philtersup’ın “Üzgün Çocuklar” (Sad Boys) şarkısı için ürettiği uyarlama bir içerik bulunmaktadır. Sanatçı, çalışma için organik baskı, bitki ve linol baskı kullanmıştır. Tasarım için teknolojiye gerek duymadan geleneksel yöntemler ile üretim yapan Aindri, özgün baskı yöntemleriyle tasarımlarına benlik kazandırmayı amaçlamaktadır. Sanatçının çalışmaları, geleneksel yöntemler kullanılarak da modern üretimlerin yapılabileceğinin bir göstergesi niteliğindedir.

Şekil 5. Animasyon Uyarlaması, Kağıt üzeri boyama ve linol

https://www.behance.net/gallery/144574993/Gelli-Animations-Sad-Boys?tracking_source=search_projects%7C+experimental+printmaking

Şekil 6’de dondurulmuş deniz ürünlerinin özgün baskı kullanılarak tasarlanmış ambalajı bulunmaktadır. Tasarım sürecinde markanın, uzun yıllar aile geleneğini bozmadan faaliyet göstermesi ilham kaynağı olmuştur. Geleneksel yapısını sürdüren markaya geleneksel baskı yöntemleri kullanılarak tasarım ürünleri oluşturulmuştur. Tasarım için linol baskı tercih edilmiş, deniz ürünlerinin görsel formları stilize edilerek linol üzerine aktarılmıştır. Ambalaj üzerinde pencereleli bir görünüm yer almaktadır. Ürünün bir kısmı pencereden görünürken diğer kısmı linol baskı ile tamamlanmıştır. Tasarım, sade ve taze kavramlarının markanın geleneksel yapısına uyumlanması ile oluşturulmuş, linol baskının ortaya çıkarttığı özgün ve sade görünümünden faydalanılmıştır.

Şekil 6. Balık Paketi, Linol baskı

<https://thedieline.com/blog/2016/5/23/tou-prevezanou>

Şekil 7’de bir reçel markasının kolografi tekniği ile üretilmiş etiket tasarımı bulunmaktadır. Tasarım için olağan dışı bir yöntem geliştirilmiştir. Markanın ismi deforme edilerek yazılmış, elde edilen bu tipografik tasarım bir gitarın gövdesine kazınarak yüksek baskı için elverişli hale getirilmiştir. Son olarak baskı için gerekli olan boya yerine reçel ve boya karışımı kullanılarak özgün baskı tekniğinin yanında deneysel bir yaklaşım sergilenmiştir. Sonuç olarak ambalaj içindeki ürünün, etiket tasarımına taşınarak benzerlerinden farklılaşmasını uygulama aşamasında benimsenen deneysel yaklaşımlar ile özgün baskı tekniği sağlamıştır.

Şekil 7. Reçel Etiket, Yüksek Baskı (Kolografi)

<https://thedieline.com/blog/2014/7/1/jam-sessions>

Şekil 8’de bir zeytinyağı markasının şişe ambalajları bulunmaktadır. Ürünlerin tasarım yaklaşımını şekillendiren, zeytinyağı seçiminde tüketici yaklaşımının doğal ve katkısız olanı tercih etme eğilimi olmuştur. Ürünün doğal ve katkısız özelliğini temsil etmek amacıyla akıcı ve organik bir tasarım stili oluşturulmuş, zeytin ağaçları ve doğa görüntüleri stilize edilmiştir. Doğallığın ve katkısız olmanın görünümünü tasarıma yansıtma arayışında özgün baskı tekniklerinden faydalanılmıştır. Dijital baskı yerine geleneksel baskı yönteminin tercih edilmesi, organik çizgilerin ve tasarımdaki işçiliğin görülebildiği linol baskı tekniği sayesinde ruhu olan bir ürün imajı çizilmiştir. Sonuç olarak, doğal ve katkısız bir ürün, yine doğal ve özgün teknikler kullanılarak oluşturulan ambalajlar içinde tüketiciye sunulmuştur.

Şekil 8. Zeytinyağı Etiket, Linol Baskı

<https://thedieline.com/blog/2021/5/5/olea-jacta-ests-label-features-a-fantastic-linocut-design>

Şekil 9’da Vietnam’da yöresel olarak imal edilen ve ülkenin yöresel lezzet zenginliğini temsil eden bir çikolata markasının ürünleri bulunmaktadır. Ürünlerin ambalaj tasarımında etnik unsurlar dikkate alınmıştır. Bölgenin kültürünü yansıtabilmek adına etnik desenler oluşturulmuş, coğrafya yeşil renk ile temsil edilmiş, ayrıca Vietnam bayrağının renkleri kullanılmıştır. Üretilen üç farklı desenin baskısı için bölgede bulunan ağaçlardan kalıplar oluşturulmuş, bu kalıplar yüksek baskı tekniğine uygun biçimde yerel zanaatkarlar tarafından işlenmiştir. Baskı için gerekli olan boyalar ise bölgede bulunan bitkilerden elde edilerek kültürel yapıya bağlı kalınmıştır. Sonuç olarak tasarım, salt bir ambalajdan farklılaşarak ruha sahip bir ürün olarak oluşumunu tamamlamıştır. Bu duruma imkân sağlayan ise özgün baskı sanatının nitelikleri olmuştur.

V. SONUÇLAR

Grafik tasarım, birçok farklı teknik ve yöntemle yapılabilecek bir tasarım alanıdır. Bu teknikler arasında, özellikle son yıllarda, deneysellik ön plana çıkmıştır. Deneysellik, grafik tasarımın sınırlarını zorlayarak yeni ve özgün tasarımlar ortaya çıkarmayı hedefleyen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın en önemli yansımalarından birisi de baskı tekniklerinin deneysel kullanımınıdır. Deneysel baskı teknikleri, geleneksel baskı yöntemlerinden farklı olarak alternatif materyaller ve süreçlerin kullanımıyla şaşırtıcı ve özgün sonuçlar elde etmeyi amaçlar. Bu teknikler sayesinde tasarımcılar, geleneksel baskı yöntemleri ile mümkün olmayan şekillerde ve dokularda baskılar ortaya koyabilir, tasarımlarında daha özgün ve kişisel bir etki bırakabilirler.

Eski tarihlerde yazının basılması ve çoğaltılması için kullanılan baskı yöntemleri, zaman içinde sanat değeri kazanmış, özgün baskı, yenilikçi düşüncüyü ortaya koymak için kullanılan bir üretim tekniği olmuştur. Bu tekniklerle yapılan çalışmaların her biri birbirinden farklı olması eserin özgün ve benzersiz olmasını sağlamaktadır. Özgün baskı ve deneysellik birbirleriyle ilişkili kavramlardır. Özgün baskı, yenilikçi ve orijinal ürünler ortaya koymayı amaçlar. Bu, farklı teknikler kullanarak, yeni bir dil oluşturmayı veya mevcut bir dilin sınırlarını zorlamayı içerebilir. Deneysellik ise, bir çalışma sırasında deneme yanılma yöntemiyle farklı seçenekleri deneyerek, yeni ve beklenmeyen sonuçlar elde etmeyi amaçlar. Nasıl ki bir bilim bir teoriyi doğrulamak veya reddetmek için çeşitli deneyler yapıyorsa, sanatçı da özgün bir eser yaratırken, deneysel yaklaşımlarla farklı teknikler ve malzemeler deneyebilmekte, böylece yeni ifade biçimleri keşfedebilmektedir. Böylelikle eserin özgünlüğü ve etkileyciliği artırılabilir.

Özgün baskı teknikleri, genellikle elle yapılan ve sanatçı veya tasarımcının düşüncelerine ve yaratıcılığına göre özelleştirilen az sayıda üretimleri kapsar. Serigrafi, kolografi, gravür ve linol baskı gibi tekniklerin her biri farklı malzemeler, araçlar ve süreçler dahilinde birbirinden farklı sonuçlar verir. Bu baskı teknikleri, sadece sonuçları değil, aynı zamanda süreçleri de vurgular. Bir tasarımı daha özgün hale getirerek izleyicilerin tasarımın hikayesini anlamasına olanak sağlar. Bu teknikler, sanatçıların ve tasarımcıların farklı malzemeler ve araçlar kullanarak materyallerin sınırlarını zorlamalarına izin verir. Deneysel baskı

tekniklerinin kullanımını, tasarımcıların yaratıcılığını özgürce kullanarak farklı sanatsal deneyimler kazanmalarına ve tasarıma anlam yüklemelerine olanak tanır. Bu teknikler, geleneksel tekniklerin yanı sıra materyaller, araçlar ve süreçler üzerinde araştırma yapmayı ve yeni teknikler oluşturmayı içerir. Bu, tasarımcıların, sanatçıların ve öğrencilerin kendilerini ifade etme biçimlerini ve yaratıcılık potansiyellerini artırmalarına, malzemelerinde ve süreçlerde özgürleşerek tasarımcıların kendilerine ait bir tarz yaratmalarına da yardımcı olur. Deneysel baskı teknikleri, grafik tasarımında özgün ve yenilikçi sonuçlar elde etmek, farklı anlamlar ve duygular yaratmak ve tasarımın sınırlarını genişletmek için kullanılabilir.

Çalışma kapsamında farklı ürünlerin tasarım aşamasında kullanılan özgün baskı teknikleri ve deneysel yaklaşımlar incelenmiştir. Özgün baskı teknikleri, diğer baskı yöntemlerine göre daha zor, zahmetli ve yavaş ilerleyen bir süreçtir. Bu bağlamda incelenen çalışmalarda, kullanıcıya sunulan grafik ürünleri farklılaştıran unsurların, onların oluşum aşamaları olduğu görülmektedir. Grafik ürünlerin oluşumunda kullanılan yöntem, o ögenin dili olmaktadır. Özgün baskı teknikleri ile yapılan deneysel tasarımlar bu görsel dili zenginleştirmektedir. Örneğin, bir ürün etiketinde tercih edilen deneysel baskı süreci, tüketicide bu ürünün diğerlerinden daha farklı ve değerli olduğu izlenimini uyandırmakta, bu ürünü tercih etmesi durumunda ayrıcalıklı olduğuna dair bir his oluşturabilmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde grafik tasarım ürünlerini özel ve nitelikli kılan unsurlar arasında üretim süreci ve yöntemleri de yer almaktadır. Sürecin zorluğu ve verilen emek grafik tasarım ögesinin niteliğini artırmaktadır. Bu bağlamda grafik tasarım ürünlerinde, deneysel baskı yöntemlerinin tercih edilmesi, tasarımı nitelikli kılmakta, bununla birlikte tüketicide değerli olma hissini de oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR

- [1] İlbeyi G. (1993), Geçmişten Bugüne Litografi [Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi] Anadolu Üniversitesi.
- [2] Gürler Z., Doyran E.Y. ve Yılmaz B. (2019). Özgün Baskı Resim Sanatı Üzerine Bir Araştırma. *Tykhē Sanat ve Tasarım Dergisi*, 4 (6), 408-429.

- [3] Limon B. (2011) Çağdaş Özgün Baskı Resim Sanatında Politik Söylemler [Yayınlanmamış Doktora Tezi] Selçuk Üniversitesi.
- [4] İnan I. (2002) 1960'dan Günümüze, Teknolojik Gelişmelerin ve Çağdaşlığın Özgün Baskı Sanatına Etkileri [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Mimar Sinan Üniversitesi.
- [5] Toprak E. (2009) Türkiye'de Özgün Baskıresim Sanatının Gelişimini Etkileyen Önemli Kurumlar [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Mimar Sinan Üniversitesi.
- [6] Bahar, T. ve Koyuncu, S. (2016). Kitchen lithography as an alternative to traditional litography. *Participatory Educational Research (PER)* (Special Issue 2016-III), 224-235.
- [7] Dağ B. (2021). Geleneksel Baskı Teknolojilerinin Günümüz Baskı Sanatındaki Yeri [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Dokuz Eylül Üniversitesi.
- [8] Adam, R. ve Robertos, C. (2007). *Intaglio*. London: Themes&Hudson Ltd.
- [9] Taşcıoğlu, M., ve Siretli, A. (2016). Grafik Tasarımda Litografinin Yeri ve Henri De Toulouse-Lautrec'in Afiş Tasarımları. *Sanat ve tasarım dergisi*, (18), 187-202.
- [10] Türk Dil Kurumu (2023, Ocak 19), *Sözlük*, TDK Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/>.
- [11] Güzeloğlu T. (2018). John Locke Felsefesinde Özgürlük Sorunu [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Mersin Üniversitesi.
- [12] Durhan G. (2012), J.Locke ve G Berkeley'de Bilgi [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Süleyman Demirel Üniversitesi.
- [13] Alevli S. Ç. (2016) Üç Yol Kavşağında (Akıl, Deney, Sezgi), Felsefe, Bilim, Din Ve Toplum İlişkisi, [Yayınlanmamış Doktora Tezi] Marmara Üniversitesi.
- [14] Türk Kaya S. (2011) Gelişim Sürecinde Kolografi ve Deneysel Baskıresim Etkileri [Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi] Anadolu Üniversitesi.
- [15] Kurt İ. (2019) Yükseköğretimde Özgün Baskı Atölyelerinde Baskıresim Teknikleriyle Deneysel Arayışlar [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Gazi Üniversitesi.
- [16] Gör, T. K. (2021), Özgün Baskıda Deneysel Yaklaşımlar: Karen Kunc. *Electronic Turkish Studies*, 16(1), 238-251.
- [17] Araz G. (2006) Baskıresmin Çağdaşlaşma Sürecinde Atölye 17 [Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi] Anadolu Üniversitesi.